

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 7, Issue 4, December 2019, p. 412-422

Received	Reviewed	Published	Doi Number
20.11.2019	10.12.2019	25.12.2019	10.29228/ijlet.39850

**The Reform of Istanbul University:
The Relationship between Translator and Writer Identities of Turkish
Scientists in Publishing Activities and Bourdieusian Sociology**

Şule ERDOĞDU YILMAZ¹

ABSTRACT

Darülfünun was closed down for many reasons such as not being able to fulfill the expected educational breakthroughs and the fact that scientists did not change their lecture notes for many years. As a result of international negotiations, the need for scientists in the field of education was met by German-speaking scientists who fled from Hitler Germany. During their stay in Turkey, foreign scientists served in the scientific field by conducting academic activities and contributed to the development of the habitus and capitals of many Turkish scientists. In the case of the Istanbul Law Review and Istanbul Journal of Economics, key concepts such as field, capital and habitus in Bourdieusian Sociology were discussed in terms of the reflection of Turkish antecedents on the identity of translators and authors. Thus, the transformation of the identity of Turkish academics between Bourdieusian Sociology and the field of translation was observed, which is an interdisciplinary and social science. It is noteworthy that they were positioned in the scientific field with the identity of an interpreter at the beginning and then a writer. Based on the idea that "The individual can transform his habitus by internalizing the social structures in the field", it can be said that during the Reform of Istanbul University many Turkish academicians developed their own habitus and shared the capitals by taking part in the same social space as the foreign scientists.

Key Words: Atatürk and the Reform of Istanbul University, Darülfünun, the faculty journals of IU, Bourdieusian Sociology, translator's and writer's identity

**İstanbul Üniversitesi Reformu:
Yayıncılık Faaliyetlerinde Türk Akademisyenlerin Çevirmen ve Yazar
Kimlikleri ile Bourdieu Sosyolojisi Arasındaki İlişki**

ÖZET

Kendisinden beklenen eğitim atılımlarını yerine getirememesi ve akademisyenlerin ders notlarını değiştirmeyip uzun yıllar kullanması gibi birçok sebepten ötürü Darülfünun kapatılmıştır. Eğitim alanındaki bilim insanı ihtiyacı, uluslararası görüşmeler sonucunda Hitler Almanya'sından kaçan Almanca konuşan bilim insanlarıyla karşılanmaya çalışılmıştır. Türkiye'de kaldıkları süre zarfında akademik faaliyetlerde bulunarak bilimsel alana hizmet etmiş, birçok Türk akademisyenin habitusunun ve alanda sahip oldukları sermayelerin gelişmesine katkı sağlamışlardır. İstanbul Hukuk Mecmuası ve İstanbul İktisat Dergisi örneğinde Bourdieu sosyolojisindeki alan, sermaye ve habitus gibi anahtar kavramlar, Türk öncülerin çevirmen ve yazar kimliklerine yansımaları açısından ele alınmıştır. Böylece Bourdieu sosyolojisi ile disiplinler arası ve toplumsal bir bilim dalı olan çeviri alanı arasında Türk akademisyenlerin kimliklerinde dönüşümün nasıl gerçekleştiği gözlenmiştir. Nitekim ilk başlarda çevirmen ardından yazar kimlikleriyle bilimsel alanda konum aldıkları dikkat çekmektedir. "Birey, alandaki sosyal yapıları içselleştirerek habitusunu dönüştürebilir" düşüncesinden yola çıkarak İstanbul Üniversitesi Reformu'nda birçok Türk akademisyenin yabancı bilim insanlarıyla aynı toplumsal alanda yer alarak habituslarını geliştirip, sermaye paylaşımı yaptığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk ve Üniversite Reformu, Darülfünun, İÜ fakülte mecmuaları, Bourdieu sosyolojisi, çevirmen ve yazar kimliği.

¹ Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, suleerdogdu@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8456-3262.

Giriş

“Fenler Evi” ve/ya “Bilimler Kapısı” anlamına gelen Darülfünun, Osmanlı Devleti zamanında 1848’de kurulmuş ve Cumhuriyet’in ilanının ardından 1933 yılına kadar varlığını sürdürmüştür (Özata, 2013: 67). Ancak yeterince ilerici olmaması ve kendisinden beklenen gelişmeleri yerine getirememesi gibi gerekçeler sonucunda Darülfünun kapatılmıştır. Söz temsili dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip, Profesör Malche ile olan görüşmesinde İstanbul Darülfünun’un toplumsal hayattan bağlarını kopardığını ve kendi içine kapandığını da dile getirmiştir (Taşdemirci, 1992: 37).

Darülfünun’un kapatılmasıyla birlikte yerine bu kuruma benzemeyen, daha modern ve çağdaş bir üniversite yani İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Özata’ya (2013: III) göre, köklü bir ıslahat gerekli görülmüş, bu doğrultuda bilimsel alanda büyük bir değişim ve dönüşüm başlatılmıştır. Cumhuriyet’ten günümüze 1933, 1946 ve 1981 yıllarında olmak üzere 3 kez² üniversite reformu yapılmıştır ancak bu makale 1933’te Atatürk’ün öncülüğünde yapılan İstanbul Üniversitesi reformuyla ilgilidir.

Bu çalışma, üniversite reformu ile ülkeye gelen gerek Yahudi asıllı gerekse Yahudi olmayan bilim insanlarının kurulan kürsülerde görev almasıyla birlikte, ihtiyaç duyulan Türkçe yazılı ve sözlü çeviri desteği sağlayan hocaların bilimsel alanda çeviri yoluyla elde ettikleri birikimlerini Bourdieu temelinde habituslarının nasıl biçimlendiği ile sermayelerini dönüştürerek hangi kimliklere sahip olduklarına odaklanmaktadır.

Hitler Almanya’sı ve Sürgün

İstanbul Üniversitesi’nin kurulması doğrultusunda ülkede eğitim-öğretim alanında Pierre Bourdieu (1930-2002) bağlamında *bilimsel alanda* ihtiyaç duyulan reform için gerekli çalışmalar yürütülürken; Almanya’da siyasi dengeler değişmiş ve hem kamuda çalışanlar hem de bilim insanları için yaşam oldukça zor bir hal almıştır. Dolayısıyla iki farklı ülkede ortaya çıkan gereksinimler bu tarihsel kesişme sayesinde atılacak olumlu ortak adımları gündeme getirmiş, akabinde de bu iki kültür ve dil arasında iletişimin sağlanabilmesi adına yazılı ve sözlü çeviri ihtiyacı doğmuştur.

Hitler, iktidarı ele geçirdikten sonra başta Yahudiler olmak üzere sosyal demokratları, komünistleri, kendi görüşüne itaat etmeyen bilim insanlarını, sanatçıları ve siyasi faaliyetler içinde yer alan toplumun hemen her kademesinden birçok insanı sınır dışı etmeye başlamıştır (Möckelmann, 2016: 20). Yahudileri ülkenin ve kendi ideallerinin sırtındaki bir kambur olarak tahayyül eden Nasyonal Sosyalistlerin lideri Adolf Hitler, onları *nihai çözüm* adı altında ortadan kaldırmayı planlamıştır. Bu doğrultuda eyleme geçen Hitler bu tutumuyla siyasi, kültürel ve demografik açıdan dünya tarihini oldukça etkilemiştir. Toplumsal alanda böylesine iz bırakan bu dönem, bilimsel çalışmaların da merkezinde yer almıştır (Erdoğan Yılmaz, 2016: 645).

Ülkelerindeki kaotik ortamdan kaçarak kendilerine yeni bir yaşam alanı oluşturmaya çalışan Alman bilim insanları tarafından İsviçre/Zürih’te “Akademik Mülteciler” adıyla kurulan bu organizasyon, Prof. Dr. Philipp Schwartz’ın başkanlığında hocaların diğer ülkelerdeki üniversitelerde iş bulmalarını kolaylaştırmak amacıyla “Yurt Dışındaki Alman Bilim İnsanları Yardım Cemiyeti” (*Notgemeinschaft deutscher Wissenschaftler im Ausland*) adını almıştır (Widmann, 1999: 88). Almanya ve sınır ülkelerinde bu tür değişimler yaşanırken; yeni kurulan ülke sınırlarında da üniversite reformuna yönelik çalışmalar

² Detaylı bilgi için bkz. Mehmet Arslan, “Cumhuriyet Dönemi Üniversite Reformları Bağlamında Üniversitelerimizde Demokratiklik Tartışmaları”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 18 Yıl: 2005/1 (23-49 s.).

yoğun bir biçimde sürmektedir (Namal, 2012: 15). Bu amaç doğrultusunda Prof. Albert Malche ile görüşmeler başlamıştır.

Prof. Malche ile Görüşmeler

Atatürk'ün gerçekleştirmek istediği İstanbul Üniversitesi reformu için gerekli düzenlemelerin yapılması amacıyla 1931'de Cenevre Üniversitesi Pedagoji Profesörü ve Cenevre Şehir Konseyi üyesi İsviçreli Prof. Albert Malche (1876-1956) ile görüşülmüş ve dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip tarafından ülkeye davet edilmiştir. Malche'den Darülfünun'u değerlendirip gerekli tespitleri yaparak bir rapor hazırlaması istenmiştir. Türk yüksekokul sisteminin reform gereksinimlerini saptamakla ve öneriler getirmekle görevlendirilmiştir. Kendisi bunların yanı sıra fakülte, ders ve sınavların düzenlenmesi, kadro planlamaları, enstitü, klinik ve diğer kurumların kurulması gibi hususlarda ayrıntılı bir ön çalışma yapmıştır (Neumark, 2008: 15).

A. Malche, raporu hazırlamak için İstanbul'da bulunduğu dönemde Yurt Dışındaki Alman Bilim İnsanları Yardım Cemiyeti başkanı Prof. Schwartz'a 1933'te mektup yazarak Alman mülteci bilim insanları için Türkiye'de çalışma imkânının bulunduğunu bildirmiştir. Onların yeni üniversitenin kurulacak kürsülerinde görev almaları hakkında Türk hükümeti ile görüşmeler yaptıktan sonra, Türk Milli Eğitim Bakanlığı ile Malche, Profesör Schwartz ve Profesör Rudolf Nissen arasında Ankara'da bir sözleşme imzalanmıştır. Bu sözleşme kapsamında birçok Alman bilim insanı ülkeye gelmeye başlamıştır (Neumark, 2008: 18).

Darülfünun Raporu ve Bilimsel Çalışmalar

Almanca konuşan bilim insanlarıyla aynı bilimsel alanda hizmet veren Türk akademisyenlerin çevirmen ve yazar kimliklerine odaklanmadan önce Malche'nin tespit ve önerileri sonucunda yapılan bilimsel çalışmalara yer vermek önemlidir.

Malche'nin raporu toplamda 95 sayfadan³ oluşmaktadır ancak bu çalışma kapsamında yalnızca bilimsel alan, eğitim ve çeviriye ilgilendiren tespitlerine yer verilmiştir: Malche, toplumdaki koparak kendi içine çekilen Darülfünun'da yapılan hataların tekrarlanmaması adına, yeni üniversitenin konferans ve kongrelerin yanı sıra erişkinlerin eğitimine hizmet eden halka açık toplantılar organize etmesini gerekli görmüştür (Widmann, 1999: 79). Kütüphanelerin açık olduğu saatler yeterli değildi çünkü saat dörtte kapanmakta ve dışarıya kitap verilmemekteydi. Öğrencilerin evlerinde de kitap yoktu (Özata, 2013: 94; 96). Kongreler düzenlemeli, tatil dersleri olmalı ve fakülte mecmuaları (dergiler) çıkarılmalıydı (Özata, 2013: 97-98).

Malche'nin tespitleri doğrultusunda 1934 yılı itibariyle Zeynep Hanım Konağı'nda halka açık üniversite konferansları düzenlenmeye başlamıştır. Üniversite haftası kapsamında tatil kurslarıyla taşraya gidilmiştir. Kütüphanelerin durumu düzeltilmiş ve enstitü kütüphaneleri kurulmuştur. Fakülte ve üniversite dergileri yayımlanmıştır. (Widmann, 1999: 80). Örneğin ilk bilimsel dergi 1935 yılında yayımlanmaya başlamıştır.

Bu makalede uygulama alanı olarak sırasıyla "İstanbul Hukuk Mecmuası" ile "İstanbul İktisat Dergisi" detaylı bir biçimde incelenmiş, yabancı bilim insanlarının ülkede kaldıkları süre zarfında hem kendi dillerinde hem Türkçeye yapılan çeviriler yoluyla birçok makaleyi kaleme aldığı gözlenmektedir. Diğer

³ Bkz. Özata, 2013.

tarafından bu dergilerde Türk akademisyenler hem çevirmen hem de yazar (Bkz. Ek-1) kimlikleriyle ön plandadır.

1- İstanbul Hukuk Mecmuası⁴ (1930-1960), ilk akademik çalışmalarına 1930 yılında başlamıştır. Bu yılı takip ederek 1934, 1956, 1972, 1980, 1982, 1986, 1988, 1989, 1991, 1992, 1993, 1995 yılları dışında her yıl bir veya birden fazla sayı çıkarıldığı görülmektedir.

Derginin 1930 tarihli 8. cildi, 49. sayısına bakıldığında, 4 adet Türkçe makale göze çarpmaktadır. 39 sayfalık “*Beynelmilel Hukuku Nehriyede Tadilatı Ahire*” adlı makalenin ilk sayfasında yazarlarının Charles Crozat ve Ahmet Reşit Bey olduğu bilgisine erişilirken; makalenin en sonunda *Charles Crozat* hakkında İstanbul Darülfünunu Hukuk Fakültesi müderrislerinden, tercüme edenin de *Ahmet Reşit* olduğu yazılıdır. Bu sayıdaki diğer makaleler incelendiğinde de söz konusu makaleyi Türkçeye çeviren mütercimnin bilgisine, makalenin en sonunda isim ve soy isim bilgisiyle yer verilmiştir.

Öte yandan İstanbul Hukuk Mecmuası’ndaki yabancı bilim insanlarının Türkçeye çevrilmiş akademik çalışmalarına en son 1960 yılı 25. Cilt, 1-4 sayısında rastlanmaktadır. Bu tarih itibarıyla yalnızca Türk akademisyenlerin kaleme aldığı çalışmalar yayımlanmaya başlamıştır. Bu anlamda, çevirmen kimliklerinin yerini yazar⁵ kimliklerinin aldığı açıkça görülmektedir. Almanca konuşan profesörlerin bilimsel çalışmalarını çevirmeleri sonucunda edindikleri kültürel sermaye sayesinde habituslarında çevirmenlikten yazarlığa uzanan bir gelişim görülmektedir.

2- İstanbul İktisat Dergisi (1939-1970), ilk bilimsel yayımlarını 1939 yılında gerçekleştirmiştir. Bu yılı takip ederek 1939, 1940, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1960, 1962 ve 1963 yılları arasında yılda bir veya birden fazla sayı çıkarıldığı görülmektedir.

Derginin 1939 tarihli 1. sayısına bakıldığında *Konrad Engelmann* ve *Fritz Neumark*’ın hem Almanca hem Türkçe makale yazdığı, Türkçe makalelerdeki çevirmenlerin sırasıyla *Halit İlteber* ve *Sabri Ülgener* olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Söz konusu bilimsel yayınların çevirmen bilgilerine, diğer sayılardan farklı olarak makalenin ilk sayfasında kaynak metin yazarıyla birlikte yer verilmiştir. Bu iki ismin yanı sıra Alman bilim insanı *Franz Eppenstein*, *Gerhard Kessler* ile *Joseph Dobretsberger* de bilimsel yayınlar yapmıştır. Onların yanı sıra çevirmen kimliklerinin dışında yalnızca yazar kimlikleriyle adı geçen Türk akademisyenler de gerek Türkçe gerekse yabancı dilde çalışmalar yapan *Ömer Lütfi Barkan*, *Ahmet Özenen*, *Orhan Tuna*, *Şükrü Baban*, *Ömer Celal Sarç*, *Türkan Basman*, *Refii Sulva* ve *Sabri Ülgener*’dir⁶.

Sonuç olarak 1939 yılında bilimsel yayım çıkarmaya başlayan İstanbul İktisat Dergisi’ndeki yabancı bilim insanlarının Türkçeye çevirisi yapılan akademik çalışmalarına en son 1963 yılı 23. Cilt, 1-2 sayısında rastlanmaktadır. *Maurice Aymard*’ın yazıp *M. Genç*’in çevirdiği “XVI. Yüzyılın Sonunda Akdeniz’de Korsanlık ve Venedik” başlıklı makale örnek olarak verilebilir.

Bourdieu Sosyolojisi: Alan, Sermaye ve Habitus

Her iki dergide ve bu çalışmada yer verilemeyen diğer İÜ Fakülte dergilerinde olmak üzere, öncelerde çevirmen daha sonra edindikleri “kültürel sermaye” sayesinde yazar kimliği ile görünür olan Türk akademisyenlerin kimliklerinde çevirilerin rolü ve öne çıkan isimlerin çeviri sosyolojisi açısından incelenmesinden önce Bourdieu’nün anahtar kavramlarının açıklanması gerekir. Zira yaptıkları amatör

⁴ <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ihm/archive>

⁵ Detaylı bilgi için Bkz. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, *İstanbul Üniversitesi Yayınları Bibliyografyası* 1933-2015: Kitaplar.

⁶ <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifm/issue/861>

çeviriler sayesinde sermaye türlerini geliştirmiş ve bilimsel alanın biçimlenmesinde etkin rol oynamışlardır.

Bourdieu *alanı* şöyle tanımlamaktadır:

“Toplumsal mevkiler arasındaki nesnel ilişkilerin bir ağı ya da düzeni. Bu toplumsal mevkiler... mülkiyetleri alanda yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunan belirli kazançlara giriş üzerinde hakimiyet kurmayı sağlayan güç (ya da sermayenin) dağıtıldığı yapılardaki (...) kendi mevcut ve potansiyel durumları tarafından (...) nesnel olarak tanımlanır.” (Swartz, 2013: 188).

Sosyal bir evren olarak alanda, elde edilmesi amaçlanan yarara ulaşmayı gerektiren değişik türde güçlerin ya da sermayelerin hacmi ve dağılımındaki potansiyel konumları (*situs*) yoluyla ve aynı zamanda başka konumlarla (*tahakküm etme ve tahakküm altında olma gibi*) objektif ilişkileri aracılığıyla faillerine ya da kurumlarına dayattıkları uzam olarak tanımlanır. Alanda iktidar ya da *sermaye* türlerine sahip olmak, elde edilebilecek özgül faydalara erişimi belirler. Alan, rekabet ve/ya mücadelenin sürdüğü yerdir ve farklı alanlardan bahsetmek mümkündür: Sanat alanı, din alanı ya da iktisadi alan, farklı mantıklara tabiidir (Bourdieu & Wacquant, 2003: 81). Bu çerçevede her alanın kendine özgü bir işleyiş biçimi olduğundan söz edilebilir.

Alanda temel olarak ekonomik sermaye, toplumsal/sosyal sermaye, kültürel sermaye ve sembolik/simgesel sermaye olarak 4 sermaye türünden bahsetmek mümkündür. Ancak bu çalışmada ele alınan konuyla bağlantısı açısından kültürel, sembolik/simgesel ve toplumsal/sosyal sermaye türleri üzerinde durulacaktır.

1- Kültürel sermaye, sahip olunan ve özellikle eğitimle edinilen bilgi birikimidir (Görgün Baran & Özsöz, 2013: 204). Kültürel sermaye; sanatsal sermaye, bürokratik sermaye, politik sermaye, akademik/eğitimsel sermaye gibi alanda farklı şekillerde kendisini gösterebilir. Bedenselleşmiş kültürel sermaye, çocukluktan itibaren ailenin sosyal durumuna göre öğrenilmiş davranış biçimleri, yazı biçimi, dil alışkanlıkları gibi özellikler yoluyla elde edilen sermaye türüdür. Bu sermayenin eşit bir biçimde yansımaması, en çok da bilimsel alanda görülür. Sınıf farklılıkları sebebiyle miras alınan veya okul dışından getirilen serbest kültürün bedenselleştirilmesi sonucunda yetenek, yaratıcılık, duyarlılık gibi kültürel yatkınlıklara dönüşmesinden kaynaklanmaktadır (Bourdieu & Wacquant, 2003). Dolayısıyla kültürel sermaye donanımına sahip failer, alanda saygı görürler.

2- Simgesel/Sembolik sermaye, özel bir yere sahip olup unvan ya da protokol gibi onura ve tanınmaya bağlı ritüellerin bütününe karşılık gelir. .... Simgesel sermaye bir faile, diğer üç sermaye türüne sahip olmasının ve tanınırlığının sağladığı kredi ve otoriteye benzetilebilir (Ünal, 2004: 117). Çünkü otorite olarak sosyal hayata yön vererek toplumsal düzenin meşrulaştırılmasında önemli etkilere sahip olan sanatçılar, bilim insanları, çevirmenler, yazarlar, öğretmenler, gazeteciler sembolik sermaye sahipleridir. Sembolik sermayenin bilimsel sermayeye dönüştüğü yerlerden biri olan eğitim kurumları bilhassa üniversiteler; kültürel, entelektüel, profesyonel ve bilimsel sermaye biçimlerinin üretildiği kurumlar arasında yer almaktadır (Emirosmanoğlu, 2015: 108).

3- Sosyal/Toplumsal sermaye, sahip olunan toplumsal ilişkiler ağıdır (Görgün Baran & Özsöz, 2013: 205) yani bireyin aile ve çevresiyle kurduğu ilişkilerini kapsar. Kavram, bilimsel alandaki Almanca konuşan hocalar açısından düşünüldüğünde sahip oldukları toplumsal ağları (*network*) ile insan ilişkileri sayesinde Prof. Malche ile iletişime geçmişler ve hem sembolik hem de fiziksel şiddetten kaçmak adına sosyal sermayelerini kullanmışlardır.

Alan ve sermaye türlerinin dışında Bourdieu sosyolojisinde sıkça başvurulan kavramlardan biri de *habitus*'tur. Habitus, kaynağını Aristoteles'in "huy ve/ya iyelik" anlamlarına gelen heksis'ten alan ve Orta Çağ felsefesinde de "sürekli yinelenen, alışkanlık haline getirilmiş davranış biçimi, edinilmiş düşünce, davranış ya da beğeni kalıbı" anlamında kullanılan Latince bir kavramdır. .... "Kazanılmış eğilimler toplumu" olarak tanımlanan habitus, örtük bir biçimde çocukluğun ilk yıllarında edinilip failin eylemleriyle sonsuza dek varlığını sürdürür. Failin karşılaştığı birçok farklı durumla baş edebilmesi için çoklu stratejiler geliştirip adım atmasına olanak tanır ve aynı zamanda bireyin içinde yer aldığı sosyal alanın kendine dayattığı sınırlandırmalara da ayak uydurmasını sağlar. Farklı toplumsal mekânlardan gelen bireyler, birbirinden çok farklı habitusa sahiptir bu noktada habitusun öznelliğinden bahsedilebilir (Güçlü & Uzun, 2003: 640-641).

Kültürel ve Toplumsal Sermayeleriyle Bilimsel Alanda Öne Çıkan Türk Akademisyenler

Bu bölümde İÜ Fakülteleri'nde ve İstanbul Hukuk Mecmuası ile İstanbul İktisat Dergisi'nde isimleri sıklıkla duyulan Türk akademisyenlerin bilimsel alanda habituslarının oluşum süreci ile sermaye birikimlerini nasıl sağlayıp hangi kimlik(ler)le görünür olduklarına yer verilmiştir. Çünkü öznel habituslara sahip Türk akademisyenler bilimsel alanda sahip oldukları sosyal ve kültürel sermayelerini; yabancı bilim insanlarının habituslarını gözlemleyerek, onlarla kurdukları iletişim, yaptıkları sözlü-yazılı çeviriler ve müşterek çalışmaları yoluyla geliştirmiş, şekillendirmiş ve alandaki sermaye birikimlerini gittikçe artırmışlardır.

Öte yandan yabancı hocalar da üniversite kadrolarında görev yapan doçent ve profesör unvanlı birçok Türk hoca ile bilgi alışverişinde bulunmuştur. Bu isimler arasında istatistikçi Ömer Celal Sarç, sosyolog Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, iktisat tarihçisi Ömer Lütfi Barkan, matematikçi Kerim Erim, hıfzıssıhacı Muhiddin Erel ayrıca idare hukukçusu Sıdık Sami Onar yer almıştır (Neumark, 2008: 244). Söz temsili Ankara'da Ernst Hirsch'in Armağan kitabını yayıma hazırlayan Hamide Topçuoğlu, Yaşar Karayalçın, İlhan Akipek ve Tuğrul Ansay kendisinin öğrencileri olmuştur (Widmann, 1999: 191). Bu noktada Türk bilim insanlarının çevirmen kimliklerinin dışında editör kimliklerinin olduğu söylenebilir.

Fritz Neumark 1933'te İstanbul'a gelerek 20 sene İktisat ve Finans ilimleri profesörü olarak görev yapmıştır. Gelişinden 2 sene sonra derslerini Türkçe olarak vermeye başlamıştır. .... Neumark'ın öğrencileri Sabri Ülgener, Orhan Dikmen ve Memduh Yaşa İÜ İktisat Fakültesi öğretim üyeleridir (Widmann, 1999: 195). Bilimsel çalışmalarını birlikte yürüttüğü arkadaşları da Osman Okyar ve Süphan Berk Andıç'tır (Neumark, 2008: 140). Memduh Yaşa, eski öğrencisi ve meslektaşısıdır (Neumark, 2008: 156). Gelen hocalara dil desteği sağlama konusunda yardımcı olup onlara asistanlık yapmak amacıyla Türk tarafından Ömer Celal Sarç⁷ ve Muhlis Ete ekibe katılmıştır. Bu iki isim Almanya'da doktora yapmıştır. Sarç Röpke'ye, Ete de Neumark'ın asistanı olarak yardımcı olmuş, bir süreliğine hocalara tercümanlık yapmıştır .... Wilhelm Röpke, Genel İktisat ve Ekonomi alanında 4 sene hocalık yapmıştır. .... İktisat, özel olarak da işletme doçenti olarak görev yapan Prof. Muhlis Ete, Röpke'nin Türk öğrencisi ve tercümanıdır (Neumark, 2008: 124).

Bu isimlerin dışında özellikle sözlü çevirmen, düzenleyici ve yazar kimlikleriyle karşımıza çıkan bir diğer önemli isim de Aykut Kazancıgil'dir (Bkz. 2005: 313). Habitusu üreten geçmişin etkisidir. Bu bakış açısıyla doğru orantılı olarak Kazancıgil'in yurt dışı vizyonu kazanması ve tıp alanında ilerlemesi

⁷ Sarç, ekstra ordinaryüstü ve 1936-48 yılları arasında İktisat Fakültesi Dekanı olarak görev yapmıştır. Berlin'de Sombart'ın yanında çalışmış, Darülfunun'da ve Türk/Alman Ticaret Odası'nda görev almış olup İstanbul Üniversitesi'nde de iki kez rektör olarak görev yapmıştır (Widmann, 1999: 194).

gibi edindiği sermaye türlerinde ailesinin olumlu etkisi görülmektedir. Kendisinin de babası Ord. Prof. Tevfik Remzi Kazancıgil⁸ gibi tıp alanında uzmanlaştığı, gerek yurt içinde (Galatasaray Lisesi) gerekse yurt dışında (Paris Tıp Fakültesi'nde tıp eğitimi) aldığı eğitimle sermaye birikimi yaptığı görülmektedir. Yabancı dil bilgisi ve aldığı eğitimle artırdığı kültürel birikimini, çevirmen kimliğine de yansıtmıştır.

Aykut Kazancıgil, babasının İstanbul Üniversitesi'nde profesör olduğu dönemde hem hastaneden hem de sosyal çevresinden birçok arkadaşının Taksim'deki evlerine geldiğinden, perşembe ya da cuma günleri toplanılıp sohbetler yapıldığından bahsetmektedir: "Mesela Hilmi Ziya Ülken gelirdi. Dönemin maarifçilerinden Cevat Dursunoğlu sık gelirdi, okudukları kitapları konuşturlardı, çok yüksek düzeyde entelektüel muhabbetler olurdu. ...Üniversite reformuyla birlikte gelen Almanların herhalde yarısından fazlası bizim eve gelmiştir." (Kazancıgil, 2005: 62-63). Habitus, temelde ailede ve küçük yaşlarda şekillenmeye başlar. Bu duruma paralel olarak habitus ile sermayeler arasındaki birliktelik, Kazancıgil'in kendi evlerinde babasının hem Türk hem yabancı bilim insanlarıyla yaptığı sohbetlere çok küçük yaşlardan itibaren bizzat katılarak kültürel sermayesini sosyal sermayeye dönüştürmesini kolaylaştırmıştır.

Doktorluğunun yanı sıra çevirmen kimliğiyle de tanınan Kazancıgil, önce Jean Paul Roux'un "Türklerin ve Moğolların Eski Dini" adlı kitabını, sonra "Altay Türklerinde Ölüm" ve "Altay Türklerinde Kutsal Hayvanlar ile Bitkiler" kitaplarını Türkçeye kazandırmıştır (Kazancıgil, 2005: 341). Roman gibi edebi türlerin çevirisini yapmanın kendisini hiç heyecanlandırmamasından ötürü ilk olarak jinekoloji alanında çeviriler yaptığını daha sonra da bütün çevirileri toplama merakı başladığını belirten Kazancıgil, çevirinin hangi oranda Türkçeye katıldığı, batıdan nelerin aktarıldığı üzerine yoğunlaşarak Fransız İhtilali'nden günümüze kadar gelmiş, Fransızcadan Türkçeye çevrilmiş kitapların bibliyografyasını (bilim tarihi bibliyografyası) yapmıştır. Bu bibliyografya 14 bin başlıkta lakin daha ayrıntılı bir şekilde hesapladığımda 22 bin fişten oluşmaktadır. Ancak günümüzde yayımlanmamış, kartlar halinde durmaktadır (Kazancıgil, 2005: 318; 320).

Türkiye'de Çeviribilim bölümlerinin kuruluşu 1980'lere dayandığı görüşünden yola çıkarak bu çalışmada ele alınan dönemin 80'ler öncesi olması ve çeviri yapan asistan ve doçentlerin de herhangi bir çeviri eğitimi almadığı doğal olarak söylenebilir. Amatörce yapılan çeviriler, iletişimi sağlamak amacıyla görevlendirilen Türk bilim insanlarının dışında Kazancıgil, merak duyduğu alanda çeviriler yapmış; çevirmen kimliğinin yanı sıra derleyici kimliğiyle hazırladığı bibliyografya çalışmalarıyla bilimsel alana hizmet etmiş ve ayrıca yazar kimliğiyle de birçok bilimsel esere imza atmıştır. Söz temsili, Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar ile 2017 yılında ortaklaşa yayımladığı "Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Bibliyografyası" adlı en güncel eserinde derleyici kimliğiyle ön plandadır. Prof. Kazancıgil, bugüne kadar 84 kitaba, 320 yayına imza atmıştır.

Elde ettiği kültürel sermayesini geliştirerek katkı sağladığı Hukuk alanında öne çıkmış isimlerden biri de Türkan Rado⁹'dur. T. Rado, Türkiye'nin ilk kadın hukuk profesörü ve dünyadaki ilk kadın Roma Hukuku profesörü unvanına sahiptir. Fransız Notre Dame de Sion Fransız Lisesi'nden pekiyi dereceyle mezun olmuş, aynı yaz Fransız bakalorya ve Galatasaray Lisesi'nde de Türk bakalorya sınavlarını vererek İÜ Hukuk Fakültesi'ne kaydolmuştur. İyi derecede Fransızca ve Latince bilmesi dolayısıyla derslerde tercüme desteği sağlamıştır. Prof. R. Honig ve Prof. A. B. Schwarz'ın tavsiyeleri üzerine,

⁸ 6 yıl İsviçre'de bulunmuş ve kadın doğum alanında ileri derecede uzmanlık eğitimi almış, 1924'te sınava girerek İstanbul Tıp Fakültesi'nde doçent olarak görev yapmaya başlamıştır (Kazancıgil, 2005: 33).

⁹ Prof. Türkan Rado ve Ziya Umur, Roma hukukunun bugünkü temsilcileridir (Widmann, 1999: 189).

Fakülte Dekanı Prof. Sıddık Sami Onar tarafından Hukuk Fakültesinin ilk kadın asistanı olarak atanmıştır. Prof. R. Honig'in 1939'da Türkiye'den ayrılmasıyla Roma Hukuku kürsüsünde Prof. Schwarz' ile birlikte çalışmış ve sırasıyla asistan, doçent, profesör ve kürsü başkanı olarak bilimsel alana katkı sağlamıştır. 1945 yılında Schwarz'ın "Roma Hukuku Dersleri" adlı kitabını Türkçeye çevirmiştir. 1950'de fakültesi tarafından İtalya'ya gönderilmiş, Roma Üniversitesi'nin Roma Hukuku ve Akdeniz Hukukları Enstitüsü'nde çalışmalarına devam etmiştir. 1956'da İÜ Hukuk Fakültesinin ilk kadın profesörü olmuştur. Prof. Schwarz'ın derslerinin tercümesinin yanı sıra Prof. Dr. Türkan Rado hukuk alanıyla ilgili çok sayıda yayını kaleme almış olup "Roma Hukuku Dersleri, Borçlar Hukuku" adlı kitabı İÜ Hukuk Fakültesi'nde halen ders kitabı olarak okutulmaktadır (Bkz. Güncel Hukuk Dergisi).

Türkan Rado; Fransız lisesinde aldığı yabancı dildeki eğitimin habitusuna sunduğu katkıyla sahip olduğu sermaye türlerinin gelişmesini de sağlamış, Prof. Honig ve Prof. Schwarz ile birlikte çalışarak onların derslerini asiste etmiş, kendilerine tercüme desteği sağlamış ve başarılı karakteri sayesinde yabancı bilim insanlarının beğenisini kazanmıştır. İtalya gibi hukuk alanı için öncül bir sisteme sahip ülkede çalışmalarına devam ederek döndüğünde Türk hukuk alanında ismini duyurmuştur. Zaman içinde kazanmış olduğu tüm sermaye türlerini kendini ve de öğrencilerini geliştirmekte kullanan Türkan Rado, bireysel sermayesini (Türkiye'nin ilk kadın hukuk profesörü ve dünyadaki ilk kadın Roma Hukuku profesörü unvanı gibi) kendi alanının sermayesiyle birleştirerek ülkemizde hukuk alanının öncüsü olmayı başarmıştır. Hukuk alanına yaptığı katkılar, hukuk alanın bilimsel alanda bağımsız bir yer edinmesini sağlamıştır. Ayrıca habitusundaki dil ve çeviri yetisi de, kültürel sermayesine hizmet etmiş böylece çevirmen ve yazar kimlikleri oluşmuştur.

Habitus ve Sermaye Kavramlarında Çevirmen ve Yazar Kimliğinin İzleri

"Kültürel ve Toplumsal Sermayeleriyle Bilimsel Alanda Öne Çıkan Türk Akademisyenler" başlığı altında ismi geçen Türk akademisyenlerin yurt dışında doktora yaptıktan sonra kendi ülkelerine dönerek bilimsel alana katkı sağlamaya başlamaları, uzun yıllar yabancı hocaları ve derslerini asiste etmeleri, ders, kitap ve makalelerini çevirmeleri, kendi kültürel ve sembolik sermayelerine katkı sağlamış, sermaye sahipleri olarak bilimsel alanda söz sahibi olmalarını dolayısıyla farklı kimliklerde görünürlüklerini artırmıştır. Zira kültürel ve sembolik sermayeleri üzerinden çeviri yoluyla habituslarını olumlu anlamda geliştirmişlerdir. Bilimsel alanda eylemde bulunan Türk akademisyenler, geçmişten beslenen bugünkü habitusları ile sahip oldukları sermayelerin türü ve hacmi sayesinde, akademik uzamda edindikleri yardımıyla önce çevirmen daha sonra yazar kimlikleriyle konum almışlardır. Daha da geniş bir perspektifte ise derleyici, editör, doktora öğrencisi, asistan, çevirmen/tercüman, iktisatçı, hukukçu, bölüm başkanı ve temelde bilim insanı gibi alanda birçok unvan ve/ya kimlikle var olmuşlardır.

Önce çevirmen ardından yazar kimlikleriyle bilimsel alanda konum alan ve eylemlerde bulunan Türk akademisyenlerin habituslarını geliştirdikleri ve sahip oldukları sermayeyi koruyarak kendilerini olumlu anlamda dönüştürdükleri gözlenebilir. "Habitus, sosyal yapıların bireyi şekillendirmesi sonucunda ortaya çıkar" düşüncesinden yola çıkarak Atatürk ve Üniversite Reformu döneminde birçok Türk akademisyenin yabancı bilim insanlarıyla aynı alanda yer alarak sermaye değiş tokuşu ve/ya paylaşımı yaptığı söylenebilir. Zira bireyler operasyonda bulunduğu alanın ekonomik, siyasi ve kültürel birçok yapısını içselleştirerek habitusunu dönüştürebilir. Habitus kalıcı ve sabit olamaz, zamanla değişime uğramaktadır. "Zamansaldır, geçmişten beslenerek geleceğe yönelik pratik bir gönderme içerir" (Bourdieu & Wacquant, 2003).

Sonuç

Bilim insanının kişisel tarihinin ve bilimsel alanda kurduğu ilişkilerin, sermaye alışverişinin ve elde ettiği tecrübelerinin sonucu olarak bir habitus meydana gelir. Dolayısıyla birey, bilimsel alanda öncül konuma gelirken katkı sağladığı ve/ya dönüştürdüğü toplumda bazı kimliklere sahip olur. Buna bir örnek olarak, İstanbul Hukuk Mecmuası ve İstanbul İktisat Dergisi'ndeki makaleler incelenerek Türk akademisyenlerin (temelde) çevirmen ve yazar gibi kimliklerle ön planda olduğu tespitine olası gerekçelerle yer verilmiştir.

Bilimsel alandaki yeniden üretimde yabancı bilim insanlarının verdiği dersler, takındıkları akademik tavır, sahip oldukları sermayelerini yansıtmaya yolları ile Türk öğrencilerin aldıkları eğitimin kendileri tarafından içselleştirilerek sağladıkları akademik ve eğitsel habitusları, onların kimliklerinin oluşumunda oldukça etkili olmuştur. Bu süreçte Türk akademisyenler, kültürel ve sembolik sermayelerini bilimsel alanın en temel ögesinin yani üniversite kurumunun değişmesiyle elde etmişlerdir.

Kaynakça

Kitaplar

- Aksoy, S. (Haz.) (2014). *İstanbul Üniversitesi Yayınları Bibliyografyası 1933-2015: Kitaplar*. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı.
- Arak, H. (2009). Karşılaştırmalı Edebiyatın Türkiye'deki Öncüleri: Leo Spitzer-Erich Auerbach. *LITTERA Edebiyat Yazıları*. Sayı 25, 243-252.
- Arslan, M. (2005). Cumhuriyet Dönemi Üniversite Reformları Bağlamında Üniversitelerimizde Demokratiklik Tartışmaları. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 18 Yıl: 2005/1, 23-49.
- Bourdieu, P. & Wacquant L. J. D. (2003). *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, Nazlı Ökten (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Emirosmanoğlu, Z. (2015). Çeviribilim Sosyolojisine Doğru: Bourdieu Sosyolojisiyle Türkiye'de Çeviribilim Alanını Düşünmek. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul Üniversitesi SBE.
- Erdoğan Yılmaz, Ş. (2016). Kötülüğün Sıradanlığı Adolf Eichmann Kudüs'te. *The Journal of Academic Social Science (Asos Journal)*. Yıl: 4, Sayı: 33, 645-651.
- Görgün Baran, A. & Özsöz C. (2013). *Sosyolojide Yakın Dönem Gelişmeler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Güçlü, A. & Uzun E. & Uzun S. (2003). *Felsefe Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Hirsch, E. E. (1977). *Anılarım Kayzer Dönemi Weimar Cumhuriyeti Atatürk Ülkesi*, Fatma Suphi (çev.). Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.
- Kaya, A. (2014). Pierre Bourdieu'nün Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı, Craig Calhoun, Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları, *Ocak ve Zanaat*. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (drl.). İstanbul: İletişim Yayınları, 397-419.
- Möckelmann, R. (2016). *İkinci Vatan Türkiye Ernst Reuter'in Ankara Yılları*, Ahmet Arpad (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

- Namal, Y. (2012). Türkiye’de 1933–1950 Yılları Arasında Yükseköğretime Yabancı Bilim Adamlarının Katkıları. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. Cilt 2, Sayı 1, 14-19.
- Neumark, F. (2008). *Boğaziçine Sığımanlar: Türkiye’ye İltica Eden Alman Bilim, Siyaset ve Sanat Adamları 1933–1953*, Şefik Alp Bahadır (çev.), İstanbul: Neden Kitap.
- Özata, M. (2013). *Atatürk Bilim ve Üniversite*. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 4. Basım.
- Swartz, D. (2013). Kültür ve Din İncelemeleri Arasındaki Köprü: Pierre Bourdieu’nün Sembolik Gücün Politik Ekonomisi, İlkey Şahin (çev.). *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*. Cilt 1, Sayı 17, Ocak 2013, 182 – 195.
- Taşdemirci, E. (1992). *Belgelerle 1933 Üniversite Reformunda Yabancı Bilim Adamları*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Türk, F. & Çınar S. (2013). Türkiye ile Almanya Arasındaki Bilimsel İlişkiler: Türk-Alman Üniversiteleri. *Akademik Bakış*. Cilt 7, Sayı 13, 45-65.
- Ünal, A. Z. (2004). Sosyal Tabakalaşma Bağlamında Pierre Bourdieu’nün Kültürel Sermaye Kavramı. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Widmann, H. (1999). *Atatürk ve Üniversite Reformu (Almanca Konuşulan Ülkelerden 1933 Yılından Sonra Gelen Öğretim Üyeleri)*, Aykut Kazancıgil ve Serpil Bozkurt (çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

İnternet Kaynakları

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ihm/archive>

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuifm/issue/861>

<https://www.hukukihaber.net/turkan-rado--biyografi,6.html> ;İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Prof. Dr. Türkan Rado’ya Armağan Sayısı 1997, Cilt LV-Sayı 3; Güncel Hukuk Dergisi, Sayı: 5 Mayıs/2004, Sah. 36. İlk Kadın Hukuk Hocası, Prof. Dr. Türkan Rado.

Ek-1

- A. Memduh Yaşa (1959). Amme Masrafları Miktar ve Strüktür Değişmelerinin Tahlili. İktisat Fakültesi. Maliye Enstitüsü.
- Aykut Kazancıgil (1987). Genel Tıp Soruları: İhtisas Dalları için 15000 Soru. Nobel Tıp Kitabevi.
- Aykut Kazancıgil (1999). Osmanlılarda Bilim ve Teknoloji, İstanbul: Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları.
- Aykut Kazancıgil (haz.) (1991). Genral Cemal Karabekir: Maçka Silahhanesi Hatıraları: İstikbal Harbi Kahramanları.
- Fritz Neumark (1937). Sabri F. Ülgener (çev.). Harp Ekonomisi: Harp Ekonomisinin Esas Meseleleri ve İstatistiğin Ekonomik Seferberlik Planında Ehemmiyeti. İktisat Fakültesi.
- Fritz Neumark (1940). M. Orhan Dikmen (çev.). Umumi İktisat Teorisi: Cilt II, Fasikül I: Kıymet ve Fiyat Nazariyeleri. İktisat Fakültesi.
- Gerhard Kessler (1940). Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu (çev.). Kooperatifçilik. İktisat Fakültesi.

-
- Merz, W.R. (1976). Aykut Kazancıgil & Oktay Saydam (çev.) Jinekolojide Habis Tümörler. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi.
- Otto Kaser & Franz A. Ikle (1987). Aykut Kazancıgil (çev.). Jinekolojik Cerrahi Atlası. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi.
- Ömer Celal Sarç (1952). İktisadi İstatistikler: 1. Meslek İstatistikleri ve İşyeri Sayımları. İktisat Fakültesi.
- Philipp Schwartz (1940). Muhiddin Erel (çev.). İnsan Akciğer Veremi Bilgisine Giriş. İstanbul Tıp Fakültesi. [Philipp Schwartz, İÜ Patolojik Anatomi Enstitüsü Yabancı Direktörü]
- Sabri F. Ülgener (1962). Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi Büyüme. İktisat Fakültesi
- Salvatore di Marzo (1954). Ziya Umur (çev.). Roma Hukuku.
- Sıddık Sami Onar & Mustafa Reşit Belgesay (1944). Adliye Hukukunun Umumi Esasları. İktisat Fakültesi.
- Wilhelm Röpke (1937). Muhlis Ete (çev.). Cemiyet Ekonomisi. Hukuk Fakültesi.
- Wilhelm Röpke (1947). Ömer Celal Sarç (çev.). Konjoktür ve Buhranlar. İktisat Fakültesi.
- Wilhelm Blaschke (1949). Kerim Erim (çev.). Diferansiyel Geometri Dersleri: Cilt I. Fen Fakültesi. [Kerim Erim, Matematik Enstitüsü Yöneticisi].
- Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu. (1944). Seçme Metinleri ve Kıraat Parçaları ile Ahlak Tarihi: Birinci Cilt: İlkçağ Birinci Kitap: Yunan Klasik Devrine Kadar. Edebiyat Fakültesi.